

DAINA ZEMZARĒ

(1911.X.1 – 1971.IX.13)

Plačią vagą latvių kalbotyroje yra išvairiusi žinoma filologė Daina Zemzarė. Daugiau kaip trisdešimt metų ji paskyrė tokioms mokslo šakoms, kaip latvių leksikologija, leksikografija, dialektologija, onomastika, kalbos ir literatūros istorija, tautosaka, etnografija, rašytojų kalba ir kalbiniai bei literatūriniai ryšiai, kalbos kultūra, stilistika, terminologija. Lingvistinių ieškojimų užmojai, nuodugnaus tyrinėjimo mokslinis kelias ir pasiektieji darbo rezultatai rodo, kad Daina Zemzarė ne eilinė, o gabi tyrinėtoja, plataus diapazono mokslininkė, sugebėjusi sėkmingai suderinti jos pamėgtas mokslo sritis tarpusavyje ir pajungti jas pagrindiniam mokslinio darbo ir gyvenimo tikslui – prisidėti prie latvių kalbos mokslo spartesnio augimo.

Besimokydama Rygos gimnazijoje, jau pasižymėjo savo darbštumu, dideliais gabumais, kelių į mokslą ieškojimu.

1939 m. baigusi Latvijos Universiteto Baltų filologijos skyrių Daina Zemzarė paliekama prie Baltų kalbų katedros moksliniam darbui.

Filologinėje spaudoje Daina Zemzarė pradėjo reikštis nuo 1940 m., paskelbdama du mokslinius darbus. Tai „Latvių pasakų pabaigos formulės“ („Beigu formulas latviešu pasakās“ – Filologu Biedrības Raksti, XX, 1959–189) ir „Kalbiniai duomenys apie Lejasciemo kraštą“ („Valodas liecības par Lejasciema novadu“, Rīgā, 1940). Pastarąjį darbą, kuriame nagrinėjama Vidžemės dalies toponimika, ypač vertino J. Endzelynas ir vēlesniuose savo veikaluose jo medžiaga naudojosi. Savo mokslinės vertės ši studija nenustojusi ir dabar: jos duomenimis remiasi dialektologai, toponimikai, kalbos istorikai.

Vėliau Dainos Zemzarės mokslinis aktyvumas nuolat plėtėsi, apimdamas vis naujus gim-

tosios kalbos tyrinėjimo barus. Tyrinėdama atskiras kalbos problemas, ji visur siekė didelio tikslumo, aprašomų reiškinių pilnumo. Latvių senieji raštai ir neišsemiamos liaudies kalbos gelmės pasidarė jos nuolatinių tyrinėjimų objektas, o jų duomenys išvalgiai lyginami su atitinkamais lietuvių, senųjų prūsų, rusų, lenkų, vokiečių, taip pat estų kalbiniais faktais. Kaip kalbininkė Daina Zemzarė ypač išaugo beveik dvidešimt metų dirbdama Latvijos TSR MA A. Upyčio Kalbos ir literatūros institute. Čia ji iš pradžių aktyviai įsijungė į tarminės medžiagos rinkimą „Latvių kalbos atlasui“ ir tarmių tyrinėjimą. Dialektologinių ekspedicijų metu, būdama jų dalyvė, o dažnai ir vadovė, ji yra išvaikščiojusi skersai išilgai beveik visą Latviją, rinkdama gyvosios kalbos pavyzdžius, užmegsdama glaudžius kontaktus su respublikos švietimo darbuotojais, įtraukdama juos į kraštotyros darbą. Tų ekspedicijų rezultatai yra keliasdešimties gyvenamųjų punktų aprašai, gausūs įvairių respublikinių, tarprespublikinių ir visasąjunginių pasitarimų ir konferencijų pranešimai, straipsniai kalbotyros leidiniuose. Šalia to, ji atsidėjusi gilinosi į latvių leksikografijos istoriją ir 1956 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Būdingosios latvių leksikografijos ypatybės (iki 1900 m.)“ – „Raksturīgās latviešu leksikografijas īpatnības (līdz 1900 gs.)“, kurios pagrindu 1961 m. išleido patį reikšmingiausią savo darbą „Latvių žodynai (iki 1900 m.)“ – „Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. gadam)“. Jame pirmą kartą taip plačiai ir visapusiškai nagrinėjami senieji spausdinti ir rankraštiniai latvių kalbos žodynai, jų duomenys lyginami su kai kuriais lietuvių (K. Sirvydo, M. Miežinio ir kt.) bei kitų kalbų žodymais. Ji yra parašiusi septynias sritinio latvių kalbos žodyno atskirų leksikos sričių medžiagos rinkimo instrukcijas („Palīgs apvidu vārdu vacējiem“, 5–9, 13, 14, iš viso 1000 puslapių rotoprintu) ir paaiškinusi jam 8224 K. Miūlenbacho – J. Endzelyno ir J. Endzelyno – E. Hauzenbergos latvių kalbos žodynuose nesančius žodžius, dirbo prie „Latvių literatūrinės kalbos aiškinamojo žodyno“ („Latviešu literārās valodas skaidrojošā vārdnīca“).

Ypač graži ir nuoširdi Dainos Zemzarės dovana latvių kalbotyrai – tai jos suredaguota latvių filologo A. Uozuolo studija „Latvių senųjų raštų kalba“ (Arturs Ozols, Veclatviešu rakstu valoda, Rīgā, 1965, 626 psl.), rūpestingai jos sulasiuota ir sudaryta A. Uozuolo rinktinių raštų knyga su bibliografija (Arturs Ozols, Raksti valodniecībā, Rīgā, 1967, 631 psl.) ir milžiniškas Janio Endzelyno „Rinktinių raštų“ („Darbu izlase“, Rīgā, 1971) redagavimo darbas. Šiems leidiniams ji atidavė visą save, tuo pagrįstai nusipelnydama kuklaus pasiaukojimo latvių kalbotyrai šlove.

Be visų šių didelių darbų, Daina Zemzarė gilinosi į latvių – lietuvių leksikografinius ryšius XVII–XIX a., tyrinėjo Latgalės hidronimus, sprendė atskirus latvių toponimikos

ir antroponimikos klausimus, nagrinėjo J. Rainio, J. Sudrabkalnio ir kitų rašytojų kalbos ir stiliaus ypatybes, tautosakos kūrinių kalbą ir kt. Šiuos savo tyrinėjimus ji yra paskelbusi atskirais straipsniais, kurių iš viso apie šešiasdešimt.

Daina Zemzarė gyvai domėjosi moksliniu ir kultūriniu lietuvių gyvenimu, plačiai populiarino mūsų literatūrą, rašytojų ir kalbininkų darbus Latvijoje. Mokėdama gerai lietuviškai, latvių visuomenę ji yra supažindinusi su kai kuriais mūsų rašytojų kūriniais, talentingai išversdama juos į latvių kalbą.

Gausūs ir reikšmingi filologės Dainos Zemzarės tyrinėjimai bei atlikti darbai žymiai papildo baltistikos lobyną.

E. Grinaveckienė

Klaidos atitaisymas. Baltisticos VII(2), p. 128, 11 eil. iš viršaus vietoj польск. *bojarzy* turi būti: польск. диал. *bajoras*.

Redkolegija